

Kutsalın Taşıyıcısı Olarak Anadolu’da Türbe ve Yatır Sahibi Kadınlar

Women Saints in Anatolia Entombed and Enshrined as the Bearer of the Holy

Hamza Karaoğlan

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZET

Dinler tarihi sadece kadın hükümdarların, kadın savaşçıların, kadın gazilerin ve kadın şehitlerin varlığından değil, aynı zamanda kadın peygamberlerin, kadın velilerin, kadın mistiklerin ve kadın vaizlerin varlığından da söz eder. Türk tarihine bakıldığında, evliya kadınlar ile savaşçı kadınları bir arada görmek mümkündür. Örneğin, Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması süreciyle bağlantılı olarak Anadolu Bacılarından (Bacıyân-ı Rüm) söz edilir. Anadolu Bacılarının eşleri ve kardeşleriyle birlikte savaşta katıldıkları, tekke ve zaviyeleri yönettikleri bilinen bir gerçektir. Esasında Türk kültüründe her iki durumda da kadın ya da erkek olmanın bir önemi yoktur. Anadolu insanı, kadın erkek ayrımı yapmaksızın topluma yararlı olan, kendilerini doğru yola sevk eden Anadolu Bacıları gibi gönül erbabı bireyleri Şehit, Eren, Ermiş, Evlâd-ı Resul, Pir, Sahabe, Ana, Bacı, Şeyh, Derviş gibi çeşitli isim ve sıfatlarla anarak yüceltmıştır. Manevi güce sahip olduklarına inanılan, haklarında çeşitli efsaneler, menkıbeler ve mucizeler anlatılan bu gönül erbabının yardım ve duaları talep edilmiş ve kendilerine ciddi bir saygı ve hürmet gösterilmiştir. Ancak bunların öldükten sonra da insanlara yardım etmeye, harikalar göstermeye devam ettiklerine inanılmıştır. Bizi bu çalışmaya teşvik eden şey, bazı mezar ve türbelerin, kimlikleri hakkında kesin bir bilgi bulunmamasıyla birlikte, kadınlara ait olduğuna inanıldığı öğrenmemiz oldu. Akabinde türbe, mezar, yatır, makamlar ile onlarla irtibatlandırılan ağaç, taş, kaya, su kaynağı, mağara gibi tabiat unsurlarının bir erkek, kadın, eş veya kıza ait olup olmadığına bakılmaksızın ziyaret edildiğini tespit ettik. Ziyaret yeri olarak kabul edilen bu mekânlar, halk tarafından kutsal olarak görülmüş, farklı dilek ve istekler için ziyaret edilmiş ve hala da edilmektedir. Bu makalede, Anadolu topraklarının Türkleşmesi ve İslamlaşması sırasında şehit olduğuna inanılan, ancak haklarında efsanevi bilgiler dışında bir bilgi bulunmayan ve halk tarafından evliya oldukları düşünülen kadınlara yer verilmiştir. Bunun yanında tarihsel olarak Anadolu topraklarına geldikleri sabit olmasa da, buralara geldiklerine inanılan kadın sahabe, onlara ait yatırlar, türbeler, makamlar ile onlarla irtibatlandırılan kutsal kayalar, taşlar, sular üzerinde durulmuştur. Ancak bu çalışmanın kapsamı dışında kalan başka kadın ziyaret yerleri de vardır. Bunlar, İstanbul ve Bursa gibi şehirler yanında Anadolu’nun farklı illerinde türbeleri olan ve tarihsel kişilikleri bilinen hanedana mensup kadınlardır. Halka yaptıkları yardımlarla insanların gönüllerini fetheden bu kadınların, vefatlarından sonra türbeleri kutsal mekân haline getirilmiştir. Ayrıca ülkenin farklı şehirlerinde tarikat şeyhleri, emir, vezir ya da devlet büyüklerinin eşleri ve kızları; yine Peygamber eşleri, yakın geçmişte vefat eden ve kendilerine kerametler atfedilen kadınlar da vardır. Ancak bunların tamamı, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Evliya, Keramet, Şehit, Türbe

ABSTRACT

The history of religions speaks not only of the existence of female rulers, female warriors, female veterans, and female martyrs, but also of female prophets, female saints, female mystics, and female preachers. When one looks at Turkish history, one can see women saints and warriors together. For instance, Anatolian Sisters (“Bacıyân-ı Rüm”) are mentioned in connection with the process of Turkification and Islamization of Anatolia. It is a known fact that Anatolian Sisters participated in the war with their husbands and siblings and administered the dervish lodges and zaviyahs (small Islamic monasteries). In fact, in Turkish culture, being a woman or a man did not matter in either case. Without distinction between men and women Anatolian people glorified the individual connoisseurs of hearts like the Anatolian Sisters, who were beneficial to the society and guided them to the right path, by referring to them with various names and adjectives such as Martyr, Canonized, Saint, Son of the Prophet, Patriarch, Companion, Mother, Sister, Sheikh, and Dervish. The help and prayers of these individual connoisseurs of hearts were requested by people and they were shown serious esteem and respect, since they were believed to have spiritual strength, and about whom various legends, parables and miracles were told. However, it was believed that they continued to help people and perform wonders and miracles even after their death. What encouraged us to this study was that we found out that some tombs and shrines were believed to belong to women, although there was no definite information about their personal identities. Subsequently, we found out that the mausoleums, tombs, shrines, locations and associated natural elements such as trees, stones, rocks, water springs, caves were visited regardless of whether they belonged to a man, woman, wife, or girl. These places, which are accepted as places of visit, were seen as sacred by the people, were visited for different wishes and requests, and they are still being visited. This study deals with women who are believed to have been martyrs during the Turkification and Islamization of Anatolian lands, but for whom there is no information other than legendary information, and who are seen saints by the public. In addition, the study deals with the so-called women companions (of the Prophet) believed to have come to Anatolian lands, though historically not certain, and with their shrines, tombs, location and the sacred rocks, stones and waters associated with them. However, there are other visiting places peculiar to the women outside the scope of this study. These are the women belonging to the dynasty whose historical personalities are known and who have tombs in different cities of Anatolia as well as in cities such as İstanbul and Bursa. The shrines of these women, who conquered people’s hearts thanks to their helpful personalities, were turned into a sacred place after their death. In addition, there are the shrines of the wives and daughters of sect sheikhs, emirs, viziers, or statesmen in different cities of the country; the shrines of the wives of the Prophet, and the shrines of those women died in the recent past and to whom some wonders and miracles are attributed. However, all of them are excluded from the scope of this study.

Keywords: Woman, Saint, Wonder, Martyr, Shrine

1. GİRİŞ

Din ve kültürlerde erkekler kadar kadınlar da kutsalın ve kutsal değerlerin taşıyıcısı olarak görülür. Dinler tarihi büyücü, hekim, kraliçe, rahibe, mutasavvıf kadınlardan söz eder. Kur’an-ı Kerim, Âdem’in eşinden, Firavun’un karısı Âsiye’den, İsmail’in annesi Hacer’den, İsa’nın annesi Meryem’den övgüyle söz eder. Züleyha ve Belkıs’ı anlatır. Çeşitli din ve milletlere göre atfedilen değerlerinde değişiklik görülebilir. Bazı din ve kültürlerde kadın, yüksek hürmet görürken, bir kısmında da baskı ve hakaretlere maruz kalabilir.

İslam'a göre kadınlar, Allah'ın gösterdiği yolda yürüyerek, derece olarak en yüksek makama yükselebilir. İslam dini mükellefiyeti erkeklere olduğu gibi, kadınlara da yükler. İslam öncesine göre, miras, mülkiyet ve evlilikte haklar verilir. Hz. Peygamber, "*Müminlerin Annesi*" unvanı verilen Hz. Hatice'nin yardımlarını hep minnetle anmıştır. Kızı Fatıma'ya olan sevgi ve hürmeti büyüktür. Zaman içerisinde geleneksel yapıların kadınlar aleyhine olan etkileri ve yorumları, onların haklarını geriye itmiş, gelişmesine imkân vermemiştir. Sosyal ve dini hayatta geriye itilmeleri İslam tarihindeki menfi gelişmeyi gösterir. Sosyal hayatta geriye itilmeleri dini hayatta da öne çıkılmalarının önüne engel olmuştur. Rabiâtü'l Adeviyye, Kurtubalı Fatıma, Maroka'da Lalla Mimuna gibi evliya oldukları varsayılan¹ birkaç kadın dışında özellikle Arap dünyasında kadınların öne çıkarılmadığı görülmektedir. Türklerde ise kadınlarla erkekler başlangıçtan itibaren eşit görülmüş ve bu durum Müslüman olduktan sonra da değişmemiştir. Nitekim İslam öncesinde kadınlar toplumun içerisinde olmuş ve hatta Şamanlık da yapmışlardır. Bu anlayış Müslüman olduktan sonra da değişmemiştir. Esasında yaptıkları Şamanlık olan Doğu Türkistan Bakı'ları bu mesleği kendilerine Hz. Fatıma'nın öğrettiğini söyleyerek onu pirleri olarak kabul etmişlerdir.²

Destanlarda da kadın, ilâhî bir varlık, dişi bir kutsal gibi düşünülmüştür. Oğuz'un annesi Ay Kağan da böyle, mukaddes bir kadındır. Gene Oğuz Kağan'ın ilk karısı ışık'tan; ikinci karısı ağaç'tan doğmuş mukaddes kadınlardır.³ Diğer bir kısım Müslüman ülkelerde olduğu gibi Türklerde kadınlar, ülke yönetimlerinde söz sahibi olmuş ve hatta ülkelerini yönetmişlerdir.⁴ Sonraki dönemlerde de kadının yeri fazlaca değişmemiştir. Bunlardan biri de Anadolu Bacıları'dır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük emeği geçen üç zümre (Gâziyân-ı Rûm, Âhiyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm) ile birlikte zikredilen Bâciyân-ı Rûm tabiri, tarikat ehli kadınlara aynı tarikat mensubu erkeklerin verdikleri bir isimdir.⁵ Aşıkpaşazâde'nin Anadolu'da tasavvuf yoluna giren kadınları ayrı bir zümre halinde ele alması o devirde bunların çokluğunu ve nüfuzlarını göstermektedir. Nitekim Selçuklular zamanında kadınların bilhassa Konya'da şeyhlere intisap ettikleri ve örtülü olarak tekkelerde buldukları bilinmektedir.⁶ Fuad Köprülü, Bektaşî ananesinde tarikattan olan kadınlara genellikle "bacı" lakabının verilmesinden söz etmiştir.⁷ Bektaşîlik geleneğinde Kadıncık Ana'nın önemli bir şahsiyet olduğunu ve Hacı Bektaş'ın onun evine yerleştiği bilinmektedir.⁸ Mevlevilik'te de kadın yöneticilerin önemli rollerinin olduğu ve farklı tarikat kollarında faaliyet gösterdikleri anlatılmaktadır.⁹ Ömer Lütfi Barkan, Trakya ve Balkanların fethi sırasında kolonileştirici derviş ve zaviyeleri üzerinde dururken, arşiv belgelerinde, Bacı veya Ana lakaplı birçok zaviye sahibi kadın şeyhten söz eder. Bunlar arasında Kız Bacı, Ahi Ana, Sakari Hatun, Hacı Fatma gibi kadınlar bulunmaktadır. Kütahya evkafı içinde "Od Yakan Baba" ismindeki bir dervişin bina ettiği tekke, zaman içinde dini bir merkez haline gelir. Bu tekke ve zaviyeye "Hacı Bacı" adında bir hatun, sonrasında yerine geçen "Hundi Hacı" adındaki kadın en sonunda ise "Sume Bacı" adındaki aziz, salih ve bakire bir Hatun'un büyük hizmetleri olduğu anlatılır.¹⁰ Tekke ve zaviye yöneten bu kadınların aynı zamanda tekkelerinin şeyhleri oldukları söylenir. Anadolu'da başında kadınlar olan başka Bektaşî ocakları da vardır. Tokat'taki "Anşa Bacılılar" buna en güzel örnektir.¹¹ 1900'lü yıllarda Afyon Emirdağ'ın Karacalar köyündeki "Hüseynî" adlı topluluk Zöhre Bacı'ya bağlıdır. Hacı Bektaş dergâhındaki "kutsal emanetler" bir sandık içerisinde "ana-bacı"lar tarafından korunmuşlardır. Bunlardan Güzide Ana, söylediği nefeslerle en çok bilinenler arasındadır. Muhterem hatun, Celal Hatun, Rabia Hatun, Zeynepçik Hatun ve Baş açık ana Kırşehir'de medfundur.¹²

Moğollar 1243 Köseadağ Savaşı'nda Selçukluları yendiklerinde, Anadolu içlerine Kayseri'ye kadar gelmişler, karşılarında Ahi Evren'in kızı olan Fatma Bacı tarafından bu bölgede kurulmuş olan bacı teşkilatını bulmuşlardır. Moğollar, ancak günlerce süren muhasara sonucunda Kayseri'deki bacı teşkilatını dağıtabilmişlerdir.¹³ Aşık Paşazâde'nin, "Tarih-i Âl-i Osman" adlı eserinde "Bâciyân-ı Rûm" tabiri ile uç beyliklerindeki Türkmen kabilelerinin silahlı ve cengâver kadınlarından bahsetmiş olabileceği ihtimalinden söz edilmektedir.¹⁴ XV. asırda Türkiye'ye gelen Fransız elçisi B. dela Broquere, Kahramanmaraş-Elbistan merkezli Dulkadir Beyliğine bağlı 30.000 kadın süvari gördüğünü ve bunların erkek gibi silâh taşıyıp savaştıklarını söyler.¹⁵ Her ne kadar bu savaşçı kadınların akıbetleri konusunda bir bilgiye ulaşılamasa da Kahramanmaraş ve çevresinde olduğu gibi Anadolu'nun diğer bölgelerinde de kutsal kabul edilerek ziyaret yeri haline getirilen "Kadın Ziyaret Yerleri"nin bu dönemde şehit

¹ Ekrem Sarıçioğlu, Din fenomenolojisi (Dinlerin Mahiyeti ve Tezahür Şekilleri) Fakülte Kitabevi, Isparta 2011, s. 214

² Müslüman olan bu Şamanlar, başka sanat erbabı gibi, kendilerine mahsus lonca teşkil etmiş, bunun tüzüğü olarak bir de risale yazmışlardır. Bu risaleye "Risale-i perihan" yahut "Peri hanlık risalesi" adını vermişlerdir. Bu isim, eski Budizmdeki "Burhan" (Buda) adının kitaba uydurulmasından başka bir şey değildir. "Purhan"ı Perihan şekline sokmuş ve gûya böylece İslâmî bir şekil vermişlerdir. Abdulkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s. 466-467

³ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971, s. 33

⁴ Kadın hükümdarlar hakkında geniş bilgi için bkz. Bahriye Üçok, İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar, Ankara 1993, s. 9 vd.

⁵ Süleyman Demir, Uluslar Arası Ahilik Sempozyumu, Bildiri Kitabı, Kayseri 2011, s. 201 vd.

⁶ Nuri Akbayar, vd. "Bâciyânı Rûm" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1977, s. 280

⁷ Orhan F. Köprülü, "Bacyan-ı Rum", DİA, C.IV, İstanbul 1991, S. 415

⁸ Ethem Rûhi Fıglalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik, Ankara 1991, s. 151

⁹ Orhan F. Köprülü, a.g.m., s. 415

¹⁰ Ömer Lütfi Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, Hamle yay, Basım Yeri?, Basım Tarihi?, s. 52

¹¹ Ali Selçuk, Anşa Bacılı Ocağı, Çizgi Kitabevi, Konya 2017, s. 15 vd

¹² Osman Eğri, Alevi Bektaşî Yolu Hak Muhammed Ali, İstanbul 2011, s. 68-70

¹³ Orhan F. Köprülü, a.g.m., s. 415

¹⁴ Mikail Bayram, "Bacıyan-Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı" Türkler Ortaçağ, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 368

¹⁵ Osman Turan, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 130

olan kadın savaşçılara ait olabileceğini düşündürmektedir. Zira söz konusu ziyaret yerlerinde medfun bulunan ve halk tarafından kutsal mekânlar olarak görülen türbe ve yatırlarda yatan kadınların ne zaman yaşadıkları veya vefat ettiklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Genellikle söz konusu kadın ziyaret yerleri ile ilgili verilen bilgi, bunların bölgenin İslamlaşma ve Türkleşmesi sırasında şehit olan kadınlara ait oldukları yönündedir. Bu topraklarda şehit olan kadınların isimlendirilmesi de bölgelere ve buradaki yaşayanların kadın algısına göre farklılıklar göstermektedir. Mesela Anadolu Türkmen Alevi ve Sünnilerinde şehit ya da veli olduğu düşünülen kimseler Dede-Baba/Ana-Bacı şeklinde isimlendirilirken doğu ve güney doğuda Anadolu bölgesinde kadınlar, Allah dostu oldukları düşünülen Şeyhlerin kız kardeşleri olarak görülmüş ve genellikle “Hatun” şeklinde adlandırılmıştır. Bu çalışmada genellikle kadın ziyaretçilerin çeşitli amaçlarla ziyaret ettikleri ülkemizdeki bu yatır ve türbelerin¹⁶ hangi şehirlerde olduğu ve hangi amaçlar için ziyaret edildikleri konusu üzerinde durulacaktır.

2. KADIN TÜRBE VE YATIRLARI

Anadolu'nun farklı coğrafyalarında bulunan ve insanların çeşitli amaçlar için ziyaret ettikleri türbe ve yatırlar rastgele sıralanmıştır. Türbe ve yatırlar anlatılırken öncelikle hangi il ve ilçe sınırları içerisinde oldukları belirtilmiş daha sonra ilgili mekânların yerleşim yerlerindeki konumları yerel isimleriyle ifade edilmiş ve son olarak ziyarete konu olan mekânların maddi yapısı üzerinde durulmuştur.

3. KIRMIZI EBE TÜRBE

Kırgız Ebe olarak da bilinen Kırmızı Ebe türbesi Kızılcahamam'ın Taşlıca (Taşlı Şeyhler) köyünde küçük bir tepe üzerinde bulunmaktadır. İnanışa göre Kırmızı Ebe'nin de köyün diğer sakinleri gibi Moğol istilası ya da Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sırasında bölgeye gelenlerden olduğu sanılmaktadır.

Anlatılanlara göre; Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat (1220-1237) ordusuyla, şimdiki Başköy yakınlarındaki Rum kalesini fethetmek üzere Gaziyan-ı Rum veya Horasan erenleri yaşadığı Yabanabat'ın Taşlıca köyünde konaklar. Bu sırada köyün eli silah tutanları başka bir cephede savaşmaktadır. Köylüleri temsilen Bacıyan-ı Rum temsilcilerinden olan Kırmızı Ebe, Selçuklu Sultanı ve ordusunu karşılar. Babası şehit olan oğlunu sırtına, eline de bir bakraç dolusu ayranı alarak askerlerin yanına gider. Ayranı, oradaki taştan yapılma oluğa döker ve elindeki maşrapa ile askerlere ikram etmeye başlar. Askerler ayrandan hem içer hem de yanlarındaki su kaplarını doldururlar. Buna rağmen taş oluktaki ayrandan hiçbir eksilme olmaz. Ebe ısrarla askerlerin ayran almalarını istediğinde onlar, yanlarındaki su kaplarının dolu olduğunu ifade etmek için “Ana dolu” diye karşılık verirler. Bir keramet olgusu içerisinde gerçekleşen bu durum, askerler arasında sevinç ve mutluluk vesilesi olur. Günümüzde Kırmızı Ebe'yi ziyarete gelenler taş oluğu da ziyaret etmektedir.¹⁷

4. EŞATMA ÇALISI

Kahramanmaraş Elbistan'ın Karaelbistan beldesi yolu üzerinde “Mezere mevki”nde bir mezar ziyaretidir. Mezarda Eşatma (Ayşe-Fatma) adında ermiş olduğuna inanılan bir kadın yatmaktadır. Rivayete göre Eşatma, Battal Gazi'nin ordusunda savaşan bir kadın askerdir. Bir küffarın saldırısı sonucunda şehit olmuş ve günümüzdeki mezarına gömülmüştür. Belde halkına göre mezarda bazı geceler ateş yanmaktadır. Anlatıldığına göre bir yıl yöreye öyle çok yağmur yağar ki sonunda Ceyhan Nehri taşar. Selin kendi beldelerine doğru geldiğini gören halk, telaş içerisinde beldeyi terk etmeye başlar. Ancak sel Eşatma'ya kadar ulaştığında o ayağını gelen sele doğru uzatır, su yön değiştirir ve belde kurtulur. Sair zamanlarda da nehrin yakınlarındaki yerleşim yerleri selden zarar görse de onun mezarının olduğu belde zarar görmez.

Afşin-Elbistan eski yolu üzerinde olan Eşatma'nın mezarı başındaki iğde ağacı (çalı) da kutsal kabul edilmekte ve buradan geçen yolcular çeşitli dilekleri tutarak çaput bağlamaktadır. Çocuğu olmayan kadınlar da ziyarete gitmektedir. Dilekleri kabul olan kadınların kız çocukları doğduğunda isimleri Eşatma (Ayşe-Fatma) konulmaktadır. Beldede nüfusa kayıtlı Eşatma adının yaygın olduğu ifade edilmektedir.¹⁸

5. ÇİÇEK ANA

Çiçek Ana, Kırşehir-Çiçekdağı Korkorlu Köyü'nün doğusunda “Yağmur Dede Dağı”nın sekiz on kilometre batısında kendi adıyla anılan dağın zirvesinde bir yatır ziyaret yeridir. Çiçek Ana'nın evliya ve Yağmur Dede'nin kız kardeşi

¹⁶ Türkiye'nin farklı şehirlerindeki ziyaret yerlerinden bir kısmı Peygamber Eşleri (Viran şehir'de Eyüp a.s eşi Rahime Hatun gibi); bir kısmı tarikat şeyhinin eşi (İskilip'de Şeyh Yavsi'nin eşi Sultan Hatun Türbesi); bir kısmı emir, vezir ya da devlet büyüklerinin eşleri (Kemah'da İlhanlı Harbende'nin eşi Tugay Hatun Kümbeti, Amasya merkez ilçede Divitdar Ahmet Paşanın kızı Ehli Hatun Türbesi Tercan Mama Hatun Türbesi, Kahramanmaraş Hatuniye Türbesi, İklim Hatun Türbesi, Kayseri Hunat Hatun Türbesi gibi); bir kısmı ise yakın dönemde yaşayıp ölmüş, ancak halk tarafından kendilerine kerametler atfedilen kadınlara aittir ki Türkiye'nin birçok ilinde bunları görmek mümkündür.

¹⁷ Zeynep Erdem Ağaoğlu, Dini Ziyaret Yerleri ve Halk İnanışları Açısından Kızılcahamam-Çamlıdere, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, 33-34

¹⁸ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, Araştırma Yayınları, Ankara 2014, s.161-162

olduğuna inanılmaktadır. Anlatılanlara göre iek Ana, yemek pişirir ve mesafe çok uzak olmasına rağmen yemek hiç soğumadan onu Yağmur Dede'ye getirir birlikte yerlermiş. iek Ana yatırına yağmur duası için gidilmektedir.¹⁹

6. ŐEHİRIBAN

Kahramanmaraş Pazarcık-Seyrantepe köyünün kuzey doğusunda ‘‘Ziyaret Tepesi’’ olarak bilinen tepenin üzerinde bir mezardır. Etrafı briket duvarla çevrili mezarın Şehriban adında evlenmemiş genç bir kıza ait olduğuna ve onun, Hz. Peygamber soyundan geldiği ve burada Şehit düştüğüne inanılmaktadır. evrili alanın içerisinde köy halkı tarafından korumaya alınan ve hiçbir Şekilde zarar verilmeyen dört meşe ağacı bulunmaktadır. Ağaçlara zarar verenin çocuğunun öleceği, hatta ağaca yuvalanmış arıların balının alınmasının bile bir zararla sonuçlanacağı kabul edilmektedir. Şehriban'a Mayıs ayı içerisinde tüm köy halkının katılımıyla bir ziyaret gerçekleştirilmektedir. Gücü yeten her evin bir kurbanlık hayvanla katıldığı ziyarette kurban etiyle yemekler yapılıp sofralar serilmekte ve yemekler topluca yenilmektedir.

Ayrıca Şehriban'a hiç çocuğu olmayanlar ile özellikle çocuğunun kız olmasını isteyen kadınlar gitmektedir. Ziyaretin akabinde kız çocuğu olanlar ismini Şehriban koymaktadır. Burası gelin ve damat adayları tarafından da ziyaret edilmektedir. Köyü dolaşan düğün konvoyu, Şehriban'a uğramakta burada mutlu bir evlilik için dua ve niyazda bulunmakta mezarın başındaki palamut ağacına apat bağlanmaktadır.²⁰

7. HATE SULTAN

Hatçe Sultan yatırı, ankırı merkez Handırı (Dereatı) köyünün en yüksek tepesindedir. Yatırın bulunduğu alan açıktır ve etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiş durumdadır. Yöredeki inanışa göre Hatçe Sultan, Hacı Murad-1 Veli'nin annesidir ve Hacı Murad-1 Veli de Şeyh Şaban-1 Veli ve Hacı Bektaş-1 Veli'yle kardeştir. Yatır, başta yağmur duası olmak üzere çeşitli dilek ve istekler için ziyaret edilmektedir.²¹

8. KIRK KIZLAR

Kırk Kızlar, Çorum İskilip ilçe merkezi ‘‘Erenler Tepesi’’ndedir. Anlatılanlara göre İskilip yöresinde kffarla meydana gelen bir savaşta tüm erkekler ölür. Sonrasında kızlar da düşmanla savaşır ancak onlar da tek tek Şehit olurlar. Diğer kızlar arkadaşlarının üstüne düşman eziyet etmesin diye taş yığarlar. En son kalan kız ise kendisini diri diri bu taşların arasına gömer. Günümüzde de Kırk Kızlar, yöre halkı tarafından ziyaret edilir ve su ile yoğrulmuş sac mayası yapılıp yenilir.²²

9. ÖKSÜZ GLL

Bir mezar olan ziyaret yeri, Kahramanmaraş Pazarcık-Karabıyıklı köyünde bir evin avlusundadır. Betonarme bir yapı içerisinde, yerden yarım metre kadar yükseklikte olan sandukanın üzeri yeşil tlbent, ipekli kumaş ve seccadelerle örtülüdür. Duvar kenarlarında minderler ve onun yanında tespihler, pencere önünde ise Kur'an-ı Kerim bulunmaktadır. Kahramanmaraş-Gaziantep eski karayolunun elli metre aşağısında olan bu mezarın hiç evlenmemiş ksz Gll'ye ait olduğu ve onun yakınlardaki diğer ziyaretlerin kız kardeşi olduğuna ve burada kffarla savaşırken kardeşleriyle birlikte Şehit düştüğüne inanılmaktadır. Öksüz Gll'nn mezarı ocuk isteyen, cilt hastalığı olan, kadın hastalıkları gibi dertlerine are arayan kadın ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler buraya Şeker, lokum, bisküvi veya madeni para bırakmaktadır. Tutulan dileğin kabul olup olmayacağını öğrenmek için sandukanın baş tarafındaki mezar taşına, küçük taş parçası yapıştırılmaktadır. Dileklerin gerçekleşmesi için Allah'a dua edilmekte ve Gll'ye mum adanmaktadır. Adanan mumlar cuma akşamları veya kandil gecelerine denk getirilmekte ve yakılmaktadır. Mumlar genellikle Gll'ye komşu olan evlere verilmekte ve onlardan akşam olduğunda mumları yakmaları rica edilmektedir. Dileğin kabul olması durumunda ise etli pilav pişirilip komşulara ikram edilmektedir. Karabıyık ve evre köylerde Gll isminin yaygın olduğu bilinmektedir.²³

10. HAZAL ZİYARETİ

Erzurum Hınıs Karaköprü bucağı Yeşilova köyünün Cevizlidere semtindedir. Hazaltepe'nin zirvesinde yan yana yatan iki mezardan birinin Hazal Hatun'a ait olduğuna inanılmaktadır. Etrafı moloz taşlarla çevrili mezarların bir kitabesi yoktur. Mezarlardan biri dört metre uzunlukta diğer i ondan biraz daha uzun gözükmektedir. Anlatılanlara göre Hazal, Seyit Ömer Halil'in kız kardeşidir ve birlikte İslam ordularına katılarak buralara kadar gelmiştir. Anlatılanlara göre Hazal, kendi adını taşıyan tepenin üstünde iken kardeşinin halen yatmakta olduğu Erence Köyü'nde Şehit edildiği haberini aldığında kendisini yerlere atarak tepenin yamacından aşağıya kadar yuvarlanır ve bu sırada şuraya buraya ilişip kalan sa telleri rzđarla dereye doğru sürüklenir ve tutunup kaldıkları yerlerde ceviz ağaçları biter. Diğer bir anlatıya göre ise Hazal, kardeşinin Şehit edildiği haberini aldığında derededir ve bu acı haber

¹⁹ Metin Yurteri, Kırşehir ve çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri zerine Fenomenolojik Morfolojik ve Tipolojik Araştırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, kayseri 1999, s. 22

²⁰ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve çevresinde Ziyaret Yerleri, 181-182

²¹ Bengisu Koclu, Çankırı Türbeleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, S. 34,99

²² Gülenay Pınarbaşı, Anadolu Efsanelerinde Ermiş Kadın Dindar Kadın, Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Sanatları ve Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 119

²³ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve çevresinde Ziyaret Yerleri, 241-242

üzerine saçlarını yolarak tepeye doğru koşmaya başlar ve yolup attığı saçların tellerinden şimdi o yerde görülen ceviz ağaçları yetişir. Sayılarının iki yüz kadar olduğu söylenen ceviz ağaçları yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmektedir. Yörede cevizleri sahiplenme, kurumuş dallarını yakma veya meyvelerinden yemenin cevizleri kurutacağı ya da meyve vermeyeceği inancı hâkimdir.

Hazal'ın, özellikle kutsal gecelerde elinde ışık olduğu halde tepenin zirvesinde görüldüğü söylenmektedir. Burası baş ağrısı, yüz felci olanlar ile bayılma nöbetleri geçirenler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler burada iki rekât namaz kılmakta ve kurban kesmektedir. Ayrıca dilek tutularak Hazal'a ait mezarın üzerindeki kurumuş çalı dallarına çaput bağlanmaktadır.²⁴

11. KÜPELİKIZ

Kahramanmaraş merkez Küpelikız köyünün 750 m. güneyinde aynı isimle anılan tepede yer alan bir mezar ziyaretidir. Uzunluğu 3 m. yerden yüksekliği 1,5 m. olan mezar siyah taşlarla örülmüştür. Küpelikız'ın da içerisinde olduğu 5.000 m² alanın etrafı beton duvarlarla çevrilmiştir. Kulaklarında uzun küpeleriyle köylülere gözükken kızın, hiç evlenmediğine inanılmaktadır. Ne zaman yaşadığı ve kimliği konusunda kesin bir bilgi olmasa da onun, Adana yolu üzerinde Malik Ejder tepesinde medfun Hz. Ali'nin ordu komutanı Malik bin Eşter'in kız kardeşi olduğu kabul edilmektedir. Malik Eşter kendi adıyla anılan tepede, kendisi de burada şehit düşmüştür.

Küpelikız'ın bir sahabe olduğunu düşünen yöre halkı onu fert ve aile olarak ziyaret ettiği gibi köy halkının katılımı ile topluca da ziyaret etmektedir. Her yıl Mayıs ayının ilk haftası pazar günü Küpelikız köylüleri, takip eden haftalar içerisinde de her hafta bir başka köy olmak üzere çevre köyler de topluca burasını ziyaret etmektedir. Burada kurban edilecek hayvan henüz anasından doğduğunda "Bu kuzu Küpeli Kız'ındır." denilerek ona adanmakta ve ana ile kuzu ayrılmayarak yavrunun ihtimamla büyümesi temin edilmektedir. Kuzu yeterince büyüdüğünde kurban edilmekte gelenlere ikram edilmektedir. Küpeli kız her türlü dilek ve istek için özellikle kadınlar tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir.²⁵

12. PEYAM HATUN (BADEM HATUN) TÜRBESİ

Urfa Halfeti Balaban Köyü, Badem Hatun Mezrası'nın kuzeyinde tepe üzerinde bir türbe ziyaretidir. Peyam Hatun'a ait mezar bir buçuk metre uzunlukta olup üzeri yeşil ve beyaz renkli örtülerle kapatılmıştır. Türbenin bir kadına ait olduğunu belirtmek için mezar taşına başörtüsü bağlanmıştır. Peyam Hatun'un kimliği ve yaşadığı dönemle ilgili net bir bilgi bulunmazken; onun Suruç İlçesine bağlı, Ziyaret köyünde türbesi olan Şeyh Müslüm'ün kız kardeşi olduğuna ve günümüzde mezarlarının olduğu yerlerde şehit olduklarına inanılmaktadır. Erkeklerin türbesine gelmesini istemediğine inanılan Peyam'ın ziyaretine yalnızca kadınlar gitmektedir.

Yörede türbeye farklı dilek ve istekler için gidilmektedir. Bunlar arasında evlenmek isteyen genç kızlar ağırlığı teşkil ederken çeşitli hastalıklara sahip olanlar burada yatarak şifa aramaya devam etmektedir. Ayrıca buradan alınan ve şifalı olduğuna inanılan toprak, sulandırılıp hastaya içirilmekte ağrıyan yerlerine sürülerek ya da yedirilerek şifa aranmaktadır. Bunun yanında sütleri azalan koyun ya da büyük baş hayvanların türbenin etrafında yedi defa döndürülmesiyle sütlerinin çoğalacağına inanılmaktadır.²⁶

13. MÜSLÜMAN ANA

Bolvadin şehri ve Kalesi fethedilirken gazilere su ve ayran dağıttığına inanılan Müslüman Ana, aynı savaşta şehit düşmüştür. Sonrasında Ana'nın ayran dağıttığı yere türbesi yapılmıştır. O türbeden geriye sadece tek mermer sütun kalmıştır. Müslüman Ana'nın, günümüzdeki mezarı taşlarla çevrilmiş olup Müslümanlı mahallesindedir. Mezarın üzerinde bodur çalılar yanında yaban gülleri de bulunmaktadır. Burası çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Kadınlar buraya gelmeden önce abdest alır ve Ana'ya ulaşınca kadar yolda sadakalar dağıtır, ulaştığında ise mezarın etrafında üç kere döner ve bu sırada üç ihlas ve bir Fatiha okur, ayrıca iki rekât namaz kılar. Dileğinin kabul olmasından sonra horoz ve koyun keserek yemek yapılarak burada bulunanlara ikram edilir.²⁷

14. KIZLAR KALESİ

Kahramanmaraş Elbistan'ın Karaelbistan beldesi Mekân ziyaretinin yüz elli metre aşağısında, Ekinözü ilçesine giden eski yol üzerinde bir mağara ziyaretidir. En fazla üç kişinin sığabileceği genişlikte olan mağara kutsal kabul edilmektedir. Anlatılanlara göre mağara Hz. Fâtıma için bir süre barınak olmuştur. O, bu mağarada hamur yoğurmuş, ekmek yapmıştır. Mağaranın iç kaya duvarında bulunan iki elin parmakları adedince izin de Hz. Fâtıma'ya ait olduğu düşünülmektedir. Mağaranın zemininde ise ayağının izi bulunmaktadır. İnanmaya göre Fadime Ana (Hz. Fâtıma) namaz kıldığı sırada tahiyata oturduğunda sağ ayağının ve kaval kemiğinin geldiği yerdeki taş oyulmuştur.

²⁴ Bilge Seyidoğlu, Erzurum Efsaneleri, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 51-53

²⁵ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, s. 92-93

²⁶ Bünyamin Borazan, Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2005, s. 60-61

²⁷ Münevver Karanfil Güldemir, Afyon-Bolvadin ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008, s. 48,120

Kızlar Kalesi Mağarası, daha çok kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Mağara bahtı bağlanan genç kızlar, sevdiği ile evlenmek isteyenler ve çocuğu olmayan kadınların sıklıkla ziyaret ettikleri bir mekândır. Ziyaretçiler, Fadime Ana'nın (Hz. Fâtıma) namaz kıldığı kabul edilen yerde namaz kılmakta ve bunu yaparken ayaklarının Fadime Ana'nın ayak bastığı yere gelecek biçimde olmasına gayret göstermektedir. Ayrıca duvarın yüzeyindeki Fadime Ana'nın elinin izleri üzerinde kendi ellerini bir süre tutmakta sonra da onu yüzlerine ve vücutlarında ağrıyan yerlerine sürmektedir. Mağaraya ayrıca kırk bastığına inanılan çocuklar da götürülmektedir. Bu çocuklar, mağaranın içerisinde bir süre uyutulmakta sonra da mağaranın içerisinde üç kere dolaştırılmaktadır. Böylece kırk basmasının geçeceği düşünülmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar, ziyaretin akabinde bir kız çocuğuna sahip olurlarsa adını Fadime koymaktadır. Yörede Fadime adının yaygın olduğu belirtilmektedir.²⁸

15. ÖLÇEN EBE YATIRI

İlçeye uzaklığı yirmi beş kilometre olan Yatır, Antalya Gazipaşa Yenigüney Mahallesi, "Ölçen Deresi" meydanındadır. Yatırın etrafı taşlarla çevrilmiş ve hemen başucunda büyük bir çam ağacı bulunmaktadır. Ebe'nin kimliği ya da ne zaman yaşadığı konusunda bir bilgi olmasa da onun ermiş ve şehitlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Ölçen Ebe Yatırı, çocuğu olmayan kadınların sık sık ziyaret ettiği yerlerden birisidir. Çocuğu olmayan kadınlar, yatırın etrafında yedi defa dönerek dua etmekte arkasında da yatırın hemen yanındaki ağaca çaput bağlamaktadır. Sonra da tavuk keserek dağıtmaktadır. Duası kabul olduğunda da yine aynı yerde küçükbaş ya da büyükbaş bir hayvan getirilerek kesilmekte ve bununla yapılan yemekler çevredeki insanlara ikram edilmektedir.²⁹

16. TÛLICE HANIM

Çorum Mecitözü'nün Söğütyolu, (Zenun, Danun) Köyü'nde bulunan Zenun Dede'nin bulunduğu tepenin karşısında olan tepelik alandır. Tüllice Hanım'ın Zenun Dede'nin eşi olduğuna inanılmaktadır. Anlatılanlara göre Cuma akşamları Zenun Dede'nin Tüllice Hanım'a, onun da Dede'ye ziyarete gittiğine inanılmaktadır. Bu yatırların tarihi ve kim oldukları ile ilgili söylenceler dışında net bir kayıt bulunmamaktadır. Yatırlar ve yakınlardaki ağaçlar yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmekte ve farklı amaçlar için ziyaret edilerek madeni para bırakılmaktadır. Anlatılanlara göre buradaki şimşir ağaçlar başka bir yere götürüldüğünde kendiliğinden yanarak yok olmaktadır. Hatta kuruyan şimşir ağacı kesilip camiye getirildiğinde kendi kendine yanmış ve ertesi gün sabah bakıldığında geriye bir şey kalmamıştır.³⁰

17. BACIM SULTAN

Bacım Sultan'ın türbesi Ankara Nallıhan'ın Tekke Köyünde, çevreye hâkim bir mevkide olup yörenin en yüksek tepesi üzerinde etrafı ağaçlarla çevrili bir ziyaret ve adak yeridir. Bir kitabesi olmamasına rağmen Bacım Sultan'ın, Taptuk Emre'nin kızı olduğuna inanılmaktadır. Bacım Sultan Türbesi'nde tek çatının altında Sultan'ın dışında üç ayrı oda vardır. Kapıdan girildiğinde üç hizmetçi kabri, sağdaki odada dört erkek, soldaki odada üç kadın, olmak üzere toplam on kişi yatmaktadır. Yörede herkesin bildiği ve anlattığı menkıbeye göre "Bacım Sultan, Hamza Sultan'ın oğlu Ulvi Sultan'a gelin giderken yolda, erenler mevkisinde onu kaybederler. Sonra dönüp babası Taptuk Emre'ye durumu anlatırlar. O da "Gidin, gelin orada, yeredir." der. Geldiklerinde Sultan'ın bir ardıç ağacına dayanmış olduğunu görürler. Sultan, kocası olacak kişi için, ben buraya kadar geldim, o da buraya kadar gelsin, der ve böylece evlenir buluştuıkları yerde kalırlar ve zaman içerisinde orası bir köy haline gelir. Bacım Sultan oradan gelip geçenlerin yemesi, içmesi, barınması için odalar yaptırdığından köyün de adı Tekke olur."

Bacım Sultan'ın türbesinin iki yüz metre kadar aşağısında olan tuzlu su kuyusu da kutsal kabul edilmektedir. Anlatılanlara göre Bacım Sultan hamur yoğururken ona, babasının geldiği haber verilir. Bunun üzerine Sultan sevinçle fırlayıp tarlalara doğru koşmaya başlar. Bu sırada elinin hamurlu olduğunu gördüğünde babasına karşı saygısızlık olacağını düşündüğü için birden diz çöker ve toprağa eğilip: "Çık ya mübarek" diye Allah'a dua ettiğinde hemen oradan su çıkar ve Bacım Sultan da ellerini yıkar ve babasını karşılar. Kuyunun suyunun bundan dolayı tuzlu olduğuna inanılır.³¹

Bacım Sultan türbesine Ankara ve çevresi yanında Bolu, Eskişehir gibi yakın illerden de ziyaretçiler gelmektedir. Burası özellikle akıl ve ruh hastalığı olanlar, kara sevdaya tutulanlar, çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Gelen kadın ziyaretçiler, türbenin içerisinde yedi defa dolandıktan sonra türbe odasında bulunan Bacım Sultan'ın baş kısmını öpmekte ve sonra da iki rekât namaz kılmaktadır. Erkekler kadınların mezarlarının olduğu odaya, aynı şekilde kadınlar da erkeklerin olduğu odaya girmemektedir. Erkekler erkeği, kadınlar ise kadınları

²⁸ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, s. 324

²⁹ Mustafa Şaban Merdin, Doğu Antalya Yöresindeki Belli Yerlere Bağlı Ziyaret ve Adak Yerleri Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek lisans Tezi, Isparta 2016, s.92-93

³⁰ Yakup İlhan, Mecitözü İlçe Merkezi ve Çevresinde Dini Ziyaret Yerleri, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Çorum 2019, s. 34-35

³¹ Cahit Öztelli, Yunus Emre ve Şikâri Tarihi, Türk Dili, XIV, 165, 1 Haziran 1965. S. 618-621

ziyaret ederek dilek ve adakta bulunmaktadır. Dilekleri kabul olan ziyaretçiler Bacım Sultan'a yeniden gelerek koyun, keçi ya da büyükbaş bir hayvan kurban edilerek yakınlarıdaki köylülere dağıtılmaktadır.³²

18. FADIME ANA'NIN TANDIRI

Kahramanmaraş Elbistan-Kalealtı köyünde Balıklı Göl'ün 100 m. doğusundadır. Göl suyunun geldiği düşünülen istikamette dağın batı eteğinde yöre halkı tarafından "Fadime Ana'mızın (Hz. Fatıma) Tandır" olarak bilinen ve tahminen 7 m² kadar olan ve yapılı gibi gözükten düzgün taşlar bulunmaktadır. Bu taşlar arasında derinliği 1 m. olan (düzgün bir oyuk halindeki) taş, Fadime Ana'nın ateş yaktığı tandır olarak bilinmektedir. Tandırın doğusundaki izlerin ise Fadime Ana'ya ait olduğu söylenmektedir. Tandırın yan tarafında üstünde üç hamur yumağı bulunan ekmek tahtası, onun yanı başında ise Fadime Ana'ya ait olduğu düşünülen 1 m. uzunluğunda evirgeç şeklinde bir taş çıkıntısı bulunmaktadır.

Tandırın birkaç metre güneyinde pürüzsüz beyaz kayalara ise "Fadime Ananın Tarhana Serdiği Kayalar" denilmektedir. Kayalar üzerine tarhana serilmesinden dolayı beyazladığı görüşü hâkimdir. Halk arasında "Derma otu" olarak bilinen otun, bölgede yalnızca tandırın çevresinde yetiştiği, toplanan otun söz konusu tandırda yakılıp yaraya sürülmesiyle yaraların iyileşeceği düşünülmektedir. Köyden kadınlar ve gençler, sıklıkla tandıra gidip dilek tutmakta ve başta ekmek tahtası olmak üzere Fadime Ana'yla ilgili olan yerleri süpürüp temizlemektedir. Bunu yaparken yaşlıların gençlere: "Fadime Anamızın elleri ve ayakları değmiştir; buraları kirletmeyin; buraları temiz tutun." şeklinde tembihatta bulunulduğu anlatılmaktadır.³³

19. ŞİH ZELİHA

Şih Zeliha Türbesi, Hatay Arsuz Avcıarsuyu Köyü'nde "Bayraktepe" adında bir tepenin üzerinde bir türbe ziyaretidir. Patika bir yolla ulaşılan türbe kare planlı olup üstü kubbe ile örtülüdür. Türbenin içerisinde bir insan boyunu aşan büyüklükte bir mezar bulunmaktadır. Etrafına ise buhur kâseleri, zeytinyağı şişeleri ve şifa taşları yer almaktadır. Hakkında yeterince bilgi olmasa da Şih Zeliha'nın yörede yaşamış evliya bir kadın olduğu yönündedir. Ayrıca onun, Arpagedik Köyünde türbesi bulunan Şeyh Abdullah el-Muğavre'nin kardeş olduğuna inanılmaktadır. Türbe hastalar ve dilekleri olanlar tarafından ziyaret edilmektedir.³⁴

20. FATMA ZİYARETI

Fatma mezar ziyaret yeri, Hatay Kırıkhan'ın Kaletepe Köyü'nün yakınında yüksek bir tepenin üzerindedir. Burada yatan kişinin kim olduğu bilinmemekle beraber onun Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatıma olduğuna ve burasının kutsallığına inanılmaktadır. Yöre halkı sütlerin çoğalması, doğan yavruların ölmemesi ve çoğalması için bahar aylarında sürülerini (koyun, keçi, inek) buraya getirmekte ve mezarın etrafında yedi defa dolaştırmaktadır. Akabinde sürüden bir koyun kesilerek köydeki fakir ailelere dağıtılmaktadır. Yatırda kan akıtmayanların başlarına türlü musibetlerin geleceğine inanılmaktadır. Sabah gelinen ziyaret yerinde dört rekât namaz kılınp dua edilmektedir.³⁵

21. ARİFE ANA TÜRBESİ

Arife Ana Türbesi, Yozgat Yerköy Yukarı Elmahacı Köyünün 1 km. güney doğusunda "Ziyaret Tepesi" denilen tepenin üzerindedir. İki binli tarihlerin başında Mermerden yaptırılan Türbenin tarihi geçmişi ile ilgili bir bilgi bulunmamakla beraber onun, Yerköy Kaplıcası'nı çıkaran pir olduğu söylenerek ziyaret edilmektedir. Türbenin mezar taşı üzerinde, babasının Veysel Karani, annesinin Sultan Ana, soyunun ise Ehl-i Beytten geldiği yazılıdır. Türbesinde genellikle ışık yandığını görenler olduğu söylenmektedir. Türbe genellikle çevre köylerin de katılımıyla bahar aylarında topluca ziyaret edilmekte ve burada adaklar yerine getirilmektedir. Türbenin etrafındaki ağaçlar kutsal sayıldığından onlara dokunulmamaktadır.³⁶

22. PİR HÜSNIYE ANA

Pir Hüsnüye Ana, Yozgat'ın Tayip köyünün batısında "Höyük Tepesi"nin üzerindedir. Hüsnüye Ana'nın IV. asırda Yemen'den gelip buraya yerleşen Şah Hüseyin'in torunu Ali Asker'in kızı olduğu söylenmektedir. Ana'nın mezarının etrafı demir parmaklıkla çevrilmiştir. Ancak mezarın da içerisinde yer aldığı kutsal alan yirmi beş dönüm kadar olup etrafı tel örgülerle çevrilmiştir. Yatıra olan saygı nedeniyle köy halkı, hayvanlarını burada olatmamakta ve alana girmelerine izin vermemektedir. Ayrıca bu ziyaret yerinin bulunduğu alandan, gerek o köyde yaşayanlar gerekse çevreden gelen diğer ziyaretçilerin herhangi bir ağaç parçası, hatta bir çöp dahi olsa dışarı çıkaramadıkları veya evlerine götüremedikleri nakledilmiştir. Aksi durumda Pir Hüsnüye Ana'nın ilgili şahsı rüyasında rahatsız ettiği ve götürdüğü şeyi geri getirmek zorunda kaldığı anlatılmaktadır.

³² Hikmet Tanyu, Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri, Elips Kitap, Ankara 2007, 156-162

³³ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, s. 336-337

³⁴ Zeynep Gül Küçük, Ziyaret Fenomeni Açısından Hatay Ve Çevresi Örneği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Adana 2016, s.192

³⁵ Zeynep Gül Küçük, Ziyaret Fenomeni Açısından Hatay Ve Çevresi Örneği, s.193 Ebubekir Koçaker, Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2004, s.151-152

³⁶ Ebubekir Koçaker, Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2004, s.151-152

Pir Hüsniye Ana'ya elinde siğil bulunan kişiler gelmekte kutsal alanın içerisindeki bir ağacı kırıyor ancak onu koparmayıp dalında kalmasını sağlıyorlar. Kırılan ağaç dalı kurduğunda siğilinde kuruyacağı kabul edilmektedir. Pir Hüsniye Ana'ya yağmur duası için de gidilmektedir. Bu amaçla gidildiğinde yatırın yanında kurban kesildiği ve halka namazı kılındığı anlatılmaktadır.³⁷

23. ŞİH ŞEHRİBAN NİNE TÜRBESİ

Bolu Dörtdivan'ın Çalköy kasabası merkezinde yer alan bir türbe ziyaret yeridir. Ahşap bir kapıdan girilen türbenin içerisinde tek bir mezar, gelen ziyaretçilerin namaz kılması için de küçük bir alan bulunmaktadır. Türbe girişine asılan tabelada Şehriban Nine'nin on yedinci yüzyılda yaşadığı sanılan Ümmî Kemal ile Himmet Dede'nin ablaları olduğu yazılıdır. Diğer kardeşleri gibi Nine'nin de evliya olduğu ve ziyaretlerine gelenleri boş çevirmeyeceğine inanılmaktadır.

Şehriban Nine daha çok bayram arifeleri ve bayram sabahlarında köy halkının katılımıyla topluca ziyaret edilmektedir. Askere gidecek gençler de gitmeden önce Nine'yi ziyaret edip dua etmektedir. Ayrıca burası çocuğu olmayan kadınlar ile epilepsi hastaları, uykusuzluk vb gibi hastalıkları olanlar tarafından da ziyaret edilmektedir.³⁸

24. EMETİ NİNE TÜRBESİ

Emeti Nine Türbesi Bolu Göynük'ün Arıkçayırı Köyü'nde küçük bir tepenin üzerinde yer almaktadır. Üzeri kapalı olan türbenin içerisinde Nine'ye ait olduğu söylenen bir sanduka bulunmaktadır. Emeti'nin tarihi kişiliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun geyiklere binerek yörede yaşayan diğer erenlere gittiği, geyiklerle dolaştığı ve onların sütünü sağdığı ile ilgili menkıbeler anlatılmaktadır. Yöre halkına göre bölgedeki her tepede bir eren yatmakta ve yöre bu erenler tarafından korunmaktadır. Dolayısıyla buralarda uygunsuz davranışta bulunmak, özellikle de koruyucusu erenler olan ormanlardaki geyikleri avlamanın yasak olduğu anlatılmaktadır.

Yörede bolluk bereket anlamında kullanılan bir sözcük olan "Emeti" isminin medfunun bir özelliği olarak kabul edildiğinden ziyaretçiler de daha çok hanelerinde bolluk bereket olması düşüncesiyle ziyaret etmektedir.³⁹

25. MERYEM TÜRBESİ

Aydın ili, Bozdoğan ilçesi, Olukbaşı köyünde bir tepenin üzerindedir. Ne zaman yaşadığı ve gerçekte kim olduğu fazlaca bilinmese de Meryem'in sol göğsünden yaralanarak şehit olduğuna inanılmaktadır. Meryem türbesi çeşitli istekler özellikle çocuk dileği için ziyaret edilir. Köyden askere giden gençler öncelikle Meryem türbesini ziyaret etmektedir. Meryem'in türbesine zarar verenlerin rüyasına girerek onları ikaz ettiğine inanılır.⁴⁰

26. SİTTİ ZEYNEP TÜRBESİ

Türbe, Antalya-Alanya çarşısı mahallesi Kale Yamaç mevkii Kuyularönü Camisi'nin batı yakasında "Kale Yamacı" denilen yerdedir. Türbenin iki kubbesi ve iki odası bulunmaktadır. Odalardan biri mescit olarak kullanılırken diğeri Sitti Zeynep'e aittir. Burada Zeynep'e ait olduğuna inanılan uzun ve geniş bir sanduka yer almaktadır. Sitti Zeynep'in gerçekte kim olduğu, ne zaman yaşadığı ve nasıl vefat ettiği bilinmese de onun Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'in torunlarından olduğu ve Alanya'yı koruduğuna inanılmaktadır. Diğer bir inanışa göre o, ya bir evliyanın kızı, ya da Alanya'ya gelen altı evliyanın sonucusudur. Diğer erkek evliyadan ikisinin Konya Bozkır ilçesinde olduğu, Seydi Mahmut, Musa Kazım, Mahmut Yusuf Nârâbî'nin ise Alanya'da medfun olduğu söylenmektedir. Burası ruhsal hastalıkları olan ve çocuk dileyen aileler tarafından ziyaret edilmektedir. Türbeyi gelenler ona dua eder ve şefaht dilerler.⁴¹

27. ÇIFTE SULTANLAR TÜRBESİ

Türbe İstanbul Fatih'te Ali Fakih Mahallesi Koca Mustafa caddesindedir. Türbede Hz. Hüseyin'in kızları Fatma ve Sakine hanımların yattığına inanılmaktadır.⁴² Anlatılanlara göre Çifte Sultanlar, Emevîlerin zulmüne daha fazla tahammül edemeyerek memleketlerini terk etmeye karar verirler. O sırada İstanbul'u fethetmek için yola çıkan bir orduya katılırlar ve fetihten sonra bugün türbelerinin bulunduğu mekânda yaşamaya başlarlar. Dönemin tekfuru bu iki sultanı iki oğluna almak ister ve onlara cevap vermeleri için kırk gün süre tanır. Sultanlar ise bu işe râzı olmaz ve bu süre içerisinde ruhlarını kabzetmesi için Allah'a yakarılırlar ve sürenin sonunda duaları kabul olur ve günümüzdeki mezarlarına defnedilirler. Diğer bir anlatıya göre ise onlar, Kerbelâ Savaşı'ndan sonra esir düşerler, köle pazarında satılarak İstanbul'a kadar gelirler. Sonra onların İslam büyüklerinin kızları olduğu anlaşılır ve manastıra konurlar.

³⁷ Ebubekir Koçaker, Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme, s. 48-49

³⁸ Haktan Kaplan, Bolu ve Düzce Halk Kültüründe Türbeler ve Ziyaret Yerleri, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya-2021, S. 249

³⁹ Haktan Kaplan, Bolu ve Düzce Halk Kültüründe Türbeler ve Ziyaret Yerleri, s. 262

⁴⁰ Yaşar Kalafat, Anadolu'da Ulu Kadın Kişiler ve Halk İnançları" Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 2004/32 s. 42

⁴¹ Mustafa Şaban Merdin, Doğu Antalya Yöresindeki Belli Yerlere Bağlı Ziyaret ve Adak Yerleri Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek lisans Tezi, Isparta 2016, s. 74; Kalafat, Anadolu'da Ulu Kadın Kişiler ve Halk İnançları, s. 42

⁴² Yaşar Kalafat, "Anadolu'da Ulu Kadın Kişiler ve Halk İnançları" s.46

İmparatorun kızı Katerina'nın Müslüman olmasını sağlayan bacılar vefat ettiklerinde aynı yere gömülürler. Türbenin, İstanbul'da farklı amaçlar için en fazla ziyaret edilen yerler arasında olduğu belirtilmiştir.⁴³

28. SEYDİYYE HANIM

Seydiyye Hanım, Hz. Peygamber soyundan olduğu kabul edilen Seyyid Kasım'ın kız kardeşidir. Diğer kardeşleri ise Harput'ta medfun Hasan Baba ve Osman Baba'dır. Seyyid Kasım'ın türbesi Elazığ merkez ilçe Hüseyin Mahallesinde kendi adıyla anılan sokaktadır. Anlatılanlara göre Kasım gayr-ı Müslimlerle savaşırken şehit düşmüştür. Aynı savaşta Seydiyye Hanım da vardır. O da düşmanla savaşırken düşman tarafından sıkıştırılır. Düşman eline düşmemek için dua eden Seydiyye Hanım, şimdiki Seyyid Kasım'ın türbesinin alt tarafında, "Ziyaret Kayalığı" adı verilen yerde bir duman halinde kaybolur. Halk arasında "Çamaşırhane" olarak da isimlendirilen Seydiyye'nin kaybolduğu yerdeki çeşme suyu ve kayalık yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmektedir. Oldukça berrak, tatlı ve soğuk olan suya zemmeye karıştığı ve suyun sekizde birinin zemmeye olduğuna inanılmaktadır. Burası genellikle ağır hastalığı olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Gelen hastalar, tıpkı zemmeye içerken olduğu gibi ayakta durur, kibleye döner ve sudan üç avuç içerek şifa dilerler. Ayrıca bu şifalı suyun iç hastalıkları giderdiğine, ölüm döşeginde olan hastalar içtiğinde ise ruhlarını kolay teslim edeceklerine inanılmaktadır.⁴⁴

29. KARYAĞDI HATUN TÜRBESİ

Üzeri kubbe ile örtülü türbe, Ankara'nın Ulus semtinde işlek bir cadde üzerinde bir sokağın başında yer almaktadır. Türbenin bulunduğu geniş sokak işyerlerinin arasında kalmıştır. Türbenin bulunduğu alan yol seviyesinden biraz daha aşağıda olduğu için birkaç merdivenle inilmektedir. Önceden bakımsız olduğu söylenen türbenin Vakıflar Genel Müdürlüğü ve belediye işbirliği ile çevre düzenlemesi yapıldığı ve bakımlı bir görünüm arz ettiği belirtilmektedir.⁴⁵ Kitabesinde türbenin (H. 985) 1577 yılında yapıldığı yazılmaktadır. Kapısı üzerindeki Türkçe kitabe "Gülü Nazikter" yazısından türbede yatanın bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Karyağdı Hatun hakkında yazılı kaynaklarda bir bilgiye rastlanmasa da onun duaları kabul olan genç bir kadın olduğuna inanılmaktadır. Türbedarın anlattığına göre o, "Bir sevgi ile gelin olmuş, çok güzel ve faziletli bir kızmış, hamile kalıp aşerdiği zaman kar yemek ister, ancak bu sırada aylardan Ağustosur ve Ankara'nın en sıcak ayıdır ve dağlarda da kar yoktur. Gelin bir gece bahçeye çıkıp Tanrı'dan kar muradında bulunur. Bu dileği kabul edilir, kar yağmaya başlar. Gelin avuç avuç kar yer. Gün ağardığında şehir halkı hayret eder. Bu gelinin dileğinin kabul olduğu her yana yayılır. Fakat hamile gelin hastalanır ve ölür. Yaşlı türbedar, türbe hakkında ayrıca şu bilgiyi vermiştir: "Türbenin üstüne her gece cemî cümlelerin derin uykuya vardığı saatlerde bir şey yağar, kar mı yağar, nur mu yağar bilmem artık, yere değmeden kaybolur gider."⁴⁶

Anadolu'nun genelinde kadın şehit, eren ve evliyalara ait türbeleri daha çok kadınların ziyaret ettikleri gibi Karyağdı Hatun türbesini de genellikle kadınlar ziyaret etmektedir. Daha çok Perşembe, Cuma ve kandil günlerinde ziyaret edilen türbeye çocuğu olmayan genç gelinler, evlenme çağına gelmiş kızlar, sıkıntı ve hastalıklarından kurtulmak isteyenler, sınavlara girmek isteyenler ile dertli ve çileli analar rağbet etmektedir. Burada dilekte bulunanlar şeker, bisküvi, tatlı gibi şeyler getirmekte ve burada bulunanlara dağıtmaktadır. Önceleri türbenin penceresi önünde mum yakma, çaput bağlama gibi uygulamaların olduğu bilinse de günümüzde bu türden uygulamalara rastlanılmamaktadır.⁴⁷

30. FADİME ANANIN TANDIRI

Kahramanmaraş Afşin-Eshab-ı Kehf külliyesi içerisinde, mağaranın 200 m. kadar batısında bulunmaktadır. Bir metre derinliğe ve yarım metre ağız genişliğine sahip ve kendiliğinden oyuk olduğu anlaşılan taş, "Fadime Anamızın (Hz. Fatıma) Tandırı" diye isimlendirilmektedir. Tandırın yanı başında düz kayanın üzerindeki iki taş oyuğun onun dizlerini koymasıyla oluşan izler, aynı kayanın üzerindeki oklava, evirgeç ve hamur yumağı şeklindeki kaya oluşumlarının da onun ekmek yapmakta kullandığı malzemeler olduğuna inanılmaktadır. Rivayete göre Hz. Fatıma Eshab-ı Kehf'e kadar gelmiş, tandırda ekmek yapmış ve Yedilere ikram etmiştir.

Eshab-ı Kehf'te uzun yıllar bekçilik yapan kişinin anlattığına göre, burayı ziyarete gelenler "Bir de Fadime Anamızın makamını ziyaret edelim." der ve Fadime Ana'nın tandırını da ziyaret ederler. Ziyaretçiler Fadime Ana'nın oturduğu düşünülen yere oturup onun dizlerini koyduğu yere kendi dizlerini koyar, başta hamur yumağı olmak üzere Fadime Ana tarafından kullanıldığı düşünülen eşyalara elleriyle dokunur sonra da ellerini, yüzlerini

⁴³ Gülenay Pınarbaşı, Anadolu Efsanelerinde Ermiş Kadın Dindar Kadın, Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Sanatları ve Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, 97-98

⁴⁴ Abdulkadir Kiyak, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2010, s. 106

⁴⁵ Serife Akıncı, Dini Ziyaret Yerleri açısından Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 109- 112

⁴⁶ Hikmet Tanyu, "Ankara'da Adakla İlgili Sözler ve Adaklar", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.IX, Ankara 1961, s. 171

⁴⁷ Serife Akıncı, Dini Ziyaret Yerleri açısından Ankara, s. 112

veya ağrıyan yerlerine sürerler. Ziyaretçilerden bazıları da burada iki rekât namaz kılıp dileklerinin gerçekleşmesi için dua ederler.⁴⁸

31. CENNET ANA

Cennet Ana'nın Makamı, Dörtüol "Ziraat Bahçesi"nin içinde bulunmaktadır. Cennet Ananın Karabıyık Dede ve Murtaza Dedenin kız kardeşleri olduğuna inanılmaktadır. Rivayete göre Dörtüol Fransızlar tarafından işgal edilince askerler evleri yağmalamaya başlar. Bir gurup Fransız askeri de genç ve güzel bir kız olan Cennet Ananın peşine düşerler. Cennet Ana "Allah'ım düşmanın eline düşmektense yer yarılınsın da içine gireyim, kaybolayım" diye dua eder. Allah o anda duasını kabul eder ve yer yarılar. Cennet ana tam da günümüzde ağaçların olduğu noktada yarılan yere girer ve gözden kaybolur. Askerler onu ararlar ancak bulamazlar. Olay halk arasında duyulduğunda Cennet Ana'nın ermiş bir kişi olduğu anlaşılır. Yöre halkı Cennet Ana'nın kaybolduğu yeri kutsal mekân olarak görmektedir. Önceleri hastaların bir süre yatırıldığı küçük bir oda olduğu, ancak burayı alan kişi tarafından yıktırıldığı anlatılmaktadır. Burada bulunan iki büyük ağaç kutsal kabul edilmekte ve ziyaret edilmektedir. Etrafı briket duvarla çevrili olan ağaçlar çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bu amaçla gelen kadınlar burada dua etmekte ve çevrili alanın içerisine bezden bebek ve beşik maketleri koymaktadır.⁴⁹

32. SUKAYASI

Kahramanmaraş Ekinözü-Maarif Mahallesi sınırları içerisindedir. Salavan Dağı'nın ilçeye bakan batı kısmında "Ağ Toprak" olarak bilinen yerin üzerinde bir mağara ziyaretidir. Yediler veya Üçlerin yaşadığına inanılan mağaraya giriş batıdaki dar bir delikten sağlanmaktadır. İnanışa göre Fadime Ana (Hz. Fâtıma) da mağarada bir süre kalmıştır. O geldiğinde ikinci namazının da vakti girer, abdest almak için çevrede su arar ancak yakınarda su bulamaz. Yeniden mağaraya dönen Fadime Ana, teyemmümlerle abdest almak ister. Bunun için kollarını sıvar ve ellerini mağaranın temiz duvarına sürer. Dokunduğu mağara duvarında parmaklarının izi çıkar ve aynı anda da izlerden su sızmaya başlar, ayağını bastığı mağaranın zemininde ise Fadime Ananın iki ayak parmakları ve topuğunun izi çıkar. İçerisi havuz şeklinde olan küçük kaya parçası ile içerisinde toplanan su yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmekte ve içilmesi dışında başka amaçlar için kullanılmamaktadır. Üzerinden alınmakla tükenmeyeceği söylenen suya temiz olanların dokunmaları, erkek ve kadınların namaza mani hallerinde iken suya dokunmamaları gerektiğine inanılmaktadır. Nitekim köyden birisi buradaki su ile gusül abdesti aldığı anda o yıl su kuruyuverir. Sonra Allah dostu olarak bilinen kişilerin dua etmesiyle yeniden sızmaya başlar. Sukayası Mağarasına abdestsiz gidilmemesi gerektiğine inanılır. Zira bu durumdaki kimselerin mağara kapısından içeri geçemeyeceklerine, geçseler bile kapının onları sıkacağına inanılmaktadır. Taşın içerisine biriken su, yöre halkı tarafından "Ziyaret Suyu" olarak isimlendirilmekte ve mağarayı ziyaret edenler tarafından şifa amaçlı olarak içilmektedir. Dönüşte eve de götürülen su, oraya gidemeyenlere ikram edilmektedir. Zemzem gibi telakki edilen su, içilmeden önce kibleye dönülmekte ve besmele çekilerek ayağa kalkılarak içilmektedir.

Kadınlar su kayasını ziyaret ettiklerinde ellerini ve ayaklarını Fadime Ana'nın el ve ayak izleri üzerine koyup ellerini yüzlerine sürüp dua etmektedir. İnanışa göre kadınlar izlere sürdükten sonra hiçbir şeye dokunmadan ellerini un, bulgur, pirinç gibi zahire çuvallarının içerisine daldırdıklarında veya şıra tahtasını ayakları ile tepeleyip: "Bu el ve ayak Fadime Anamızın eli ve ayağına dokundu geldi; bereketini nasip eyle." diye dua ettiklerinde dut ve üzüm pekmezlerinin bereketli olacağını düşünmektedir. Kış ayları dışında her zaman ziyaret edilebilen Sukayası'na, günahların affedilmesi, kötü alışkanlıklardan kurtulma, bahtın açılması, gelecek kaza ve belaların defedilmesi için gidilmektedir. Ziyaretçiler, dileklerinin gerçekleşmesi için dua edip namaz kılmaktadır. Ayrıca eskiden mağara çıkışında yer alan ve adına "Kıtmir Çanağı" denilen bir çanağa (çanak yerinden söküldüğü için günümüzde uygulanmamaktadır) ziyaretçiler para atmaktadır. Dualarının kabul olduğunu düşünenler, burada adak kurbanı kesmektedir.⁵⁰

33. SONUÇ

Ermiş kabul edilerek ziyaret edilen Ana, Bacı, Ebe, Hatun gibi isimlerle anılan kadınların şehit ya da evliyadan kimseler oldukları düşünülmektedir. Bu kadınların mezarları genellikle yörelerin en yüksek tepeleri üzerindedir. Aynı zamanda bu kadın velilerin, kendileri gibi etrafa hâkim yüksek tepelerde yatan erkek veliler ile kardeş olduklarına inanılmaktadır. Kadınlara göre erkek velilerin daha fazla tanınır olduğu ve ziyaret edildiğini söylemek mümkündür. Erkeklerle ait bu ziyaret mekânları, erkeklerle beraber kadınların da ziyaret ettikleri yerler olurken, kadın ziyaret yerlerinin müdavimleri genellikle kadınlardan oluşmaktadır. Ziyarete konu olan kadınların, genellikle evlenmemiş genç kızlardan oluştuğuna inanılmaktadır. Başlangıçtan itibaren ermiş kadınların türbe ve yatırıllarının yakını ve çevresinde ikamet eden yöre halkı, bu kadınların kim oldukları, ne zaman yaşadıkları ve ne şekilde vefat ettiklerine dair bir bilgiye sahip olmadıklarını aktarmaktadır. Bunlar hakkında verdikleri bilgilerin de atalarının kendilerine aktardıkları şifahi bilgilerden öteye geçmediği şeklindedir. Ancak emin oldukları şey, atalarının da bu

⁴⁸ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, s. 336-337

⁴⁹ Zeynep Gül Küçük, Ziyaret Fenomeni Açısından Hatay Ve Çevresi Örneği, s.192

⁵⁰ Hamza Karaoğlan, Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, s. 319-322

türbe ve yatırları ziyaret ettikleri, burada yatan kadınların evliyadan kişiler oldukları, onlar sayesinde köyleri ve vatanın emin ellerde olduğudur. Türbe ve yatırda yatan kişi ile ilgili bir işaret bir keramet var mı? diye sorulduğunda da “türbe ve yatırda yeşil ışık yandığı, zikir sesine benzer sesler duydukları, türbede bir kadın gördükleri ve onun diğer tepelerdeki erkek kardeşlerini ziyarete gittiklerini, onların da aynı şekilde kız kardeşlerini ziyarete geldikleri” anlatılmaktadır.

Bize göre kadın ziyaret yerleri, Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesi sırasında erkeklerle birlikte fethedilen ve “Bacıyan-ı Rum” olarak adlandırılan Anadolu bacılarıdır. Zira şehitlik ve şehit olma kadınlara kapalı olan bir durum değildir. Bunlar da kocaları, babaları, kardeşleri ve oğulları ile beraber savaşa katılmışlar ve günümüzde türbe ve yatırlarının buldukları yerlerde şehit olmuşlardır. Olağanüstülükleri olan ve vatani için canlarını feda eden bu kişiler, köy ya da şehir mezarlıklarından ziyade mümkünse yörenin her yerinden görülebilecek tepelik bir alana gömülmüşlerdir. Esasında Anadolu topraklarında şehit olan ya da evliyadan kabul edilen kişilerin mezarlıklardan ayrı olan bir yerde gömülmesi geleneği bulunmaktadır. Zaman içerisinde, Anadolu'da bu şekilde gömülen ermiş kişilerin yanına gömülme vasiyeti ve isteği neticesinde buraların, şehir mezarlıkları haline dönüştüğü de olmuştur. Ama günümüzde ermişlerin mezarları genellikle mezarlıklardan uzak bölgeye hâkim en yüksek tepeler üzerindedir.

Anadolu topraklarındaki kadın ziyaret yerleri ile ilgili bir diğer husus da onların sahabe eşleri ya da kızları olarak kabul edilmeleridir. Ama özellikle de Ehl-i Beyt'ten olduklarının söylenmesidir. Bilindiği gibi Türkler İslam'ı kabul ettiklerinde Ehl-i Beyt'e yapılan zulmü öğrenmiş, bu durum Türk ve Türkmenleri derinden üzmüş ve onların isimleri doğan çocuklara verilmiştir. Bu da yetmemiş Peygamber yakınları önce Türkistan coğrafyasına getirilmiş, gördükleri el, ayak ve parmak izlerinin Ehl-i Beyt'e ait olduğu düşünülmüştür. Bu anlayış aynıyla Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınmıştır. Şunu da ilave etmek gerekir ki Türk ve Türkmenlerde Hz. Ali, eşi Hz. Fatıma, oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve onlarla irtibatlandırılan kadınların yerleri hep ayrı olmuştur. Esasında tarihi kayıtlarda onların nerede yaşadıkları ve nerede vefat ettikleri ki genellikle de Arap coğrafyasında olduğu bilinse de onların, en azından gönüllerde de olsa bu topraklara getirilmelerine mani olmamıştır. Günümüzde Anadolu toprakları Hz. Ali ve Fatıma başta olmak üzere sahabe yatır, türbe ve makamlarıyla doludur. Bu durum Anadolu topraklarının kutsallaştırılmasına, her karış toprağının şehit kanıyla sulandığı gerçeği de Türkleşmesini beraberinde getiren en önemli unsur olmuştur.

KAYNAKÇA

1. AĞAOĞLU, Zeynep Erdem, Dini Ziyaret Yerleri Ve Halk İnanışları Açısından Kızılcahamam-Çamlıdere, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009
2. AKBAYAR, Nuri vd., “Bâciyânî Rûm” Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. I, İstanbul 1977
3. AKINCI, Şerife, Dini Ziyaret Yerleri açısından Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008
4. BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971
5. BARKAN, Ömer Lütfi, Kolonizatör Türk Dervişleri, Hamle yay, Basım Yeri?, Basım Tarihi?
6. BAYRAM, Mikail, “Bacıyan-Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı” Türkler Ortaçağ, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
7. BORAZAN, Bünyamin, Şanlıurfa ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2005
8. DEMİR, Süleyman, Uluslar Arası Ahilik Sempozyumu, Bildiri Kitabı, Kayseri 2011
9. EĞRİ, Osman, Alevi Bektaşî Yolu Hak Muhammed Ali, İstanbul 2011
10. FİĞLALI, Ethem Rûhi, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, Ankara 1991
11. GÜLDEMİR, Münevver, Karanfil Afyon-Bolvadin ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008
12. İLHAN, Yakup, Mecitözü İlçe Merkezi ve Çevresinde Dini Ziyaret Yerleri, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çorum 2019
13. İNAN, Abdulkadir, Makaleler ve İncelemeler, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987
14. KALAFAT, Yaşar, Anadolu'da Ulu Kadın Kişiler ve Halk İnançları” Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 2004/32
15. KAPLAN, Haktan, Bolu ve Düzce Halk Kültüründe Türbeler ve Ziyaret Yerleri, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2021
16. KARAOĞLAN, Hamza Kahramanmaraş ve Çevresinde Ziyaret Yerleri, Araştırma Yayınları, Ankara 2014

17. KIYAK, Abdulkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2010
18. KOÇAKER, Ebubekir, Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2004
19. KOLCU, Bengisu, Çankırı Türbeleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007
20. KÖPRÜLÜ, Orhan F, “Bacyan-ı Rum”, DİA, C.IV, İstanbul 1991
21. MERDİN, Mustafa Şaban, Doğu Antalya Yöresindeki Belli Yerlere Bağlı Ziyaret ve Adak Yerleri Üzerine Bir İnceleme, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Isparta 2016
22. ÖZTELLİ, Cahit, Yunus Emre ve Şikârı Tarihi, Türk Dili, XIV, 165, 1 Haziran 1965
23. PINARBAŞI, Gülenay, Anadolu Efsanelerinde Ermiş Kadın Dindar Kadın, Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010
24. SARIKÇIOĞLU, Ekrem, Din fenomenolojisi (Dinlerin Mahiyeti ve Tezahür Şekilleri) Fakülte Kitabevi, Isparta 2011
25. SELÇUK, Ali, Anşa Bacılı Ocağı, Çizgi Kitabevi, Konya 2017
26. SEYİDOĞLU, Bilge, Erzurum Efsaneleri, Dergah Yayınları, İstanbul 2005
27. TANYU, Hikmet, “Ankara’da Adakla İlgili Sözler ve Adaklar”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.IX, Ankara 1961
28. Türkiye’de Adak ve Adak Yerleri, Elips Kitap, Ankara 2007
29. TURAN, Osman, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, C. I, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993
30. ÜÇOK, Bahriye, İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar, Ankara 1993
31. YURTERİ, Metin, Kırşehir ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Üzerine Fenomenolojik Morfolojik ve Tipolojik Araştırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, kayseri 1999